شاپا چاپی: ۱۸۴۱-۲۷۸۳
شاپای الکترونیکی: ۱۹۲۲-۲۷۸۳

تمدن حقوقی

دوره ۸ - شماره ۲۳ - بهار ۱۴۰۴

تحلیلی بر مقایسه تغییرات اساسی در مقررات یو.سی.پی ۵۰۰ و یو.سی.پی ۶۰۰
همایون مافی، سودابه اسدیان
عدالت قضایی در قوانین کیفری اسلام
ابوالفتح خالقی، مریم خلیل دخت
تأثیر بیماری‌های فراگیر بر گسترش تروریسم
محسن مولائی فرد، هادی مسعودی فر
بزه دیدگی زنان در خانواده؛ راهکارها و مبانی حمایت کیفری از آنان
سیدعلیرضا میرکمالی، زهرا محمودی، امید زینالی
چالش‌ها و راهبردهای اجرایی شدن حجاب و عفاف
محمود حبیبی تبار، نرگس زندی علی آبادی
نقد آیین نامه ماده سوم قانون الزام به ثبت رسمی معاملات اموال غیرمنقول
کوثر نظری، ابراهیم یاقوتی
مطالعه تطبیقی اصل حسن‌نیت در حقوق ایران و فرانسه بر پایه اصلاحات 2016
اکبر عظیمی
واکاوی شناسایی حق بر محیط زیست در پرتو اسناد بین المللی و رویه های قضایی
مونا دوانلو
تأملی در روند هوش مصنوعی در پیشگیری از جرم
علی نجفی، سیدمحسن موسوی‌فر
نابرابری جنسیتی در اشتغال زنان استان سیستان و بلوچستان؛ بررسی عوامل اجتماعی و سیاسی
ابوالحسن جنتی، زینب هاشمی باغی
نقد و تحلیل تطبیقی ماهیت قراردادهای هوشمند در نظام‌های حقوقی ایران و ایالات متحده آمریکا
امل سلیمانی، مریم اسکندری
تحلیل تطبیقی جرم تصرف عدوانی اموال منقول در حقوق ایران و انگلستان: مبانی، ارکان و ضمانت های اجرایی
امیرمحمد ماهرخ، سعید بابایی
صلح در حقوق ایران: تحلیل تطبیقی با دیگر راه های حل و فصل اختلافات
محمدباقر پارساپور، اعظم لطفی نیستانک
آثار حقوقی و پیامدهای استناد به قاعده ضرورت در حقوق بین‌الملل
سیدمحمدپدرام بطحایی
تحلیل جرایم مرتبط با زمین خواری در حقوق کیفری ایران و فرانسه
وحید کیومرثی
بررسی خسارت ناشی از خسارت در حقوق ایران و کنوانسیون بیع بین المللی کالا
امیرمحمد توکلی، ستایش حاج رجبعلی طهرانی
مقایسه تحریم‌های یک‌جانبه و تحریم‌های شورای امنیت: تحلیل حقوقی و پیامدهای فرامرزی
سیدفواد علوی، علی تقی‌زاده، محمدجواد قصابی‌فرد
جرایم و حوادث ناشی از کار در حقوق ایران و فرانسه
سیما سوداگر
جایگاه حقوقی کاربرد سلاح های شیمیایی از سوی عراق علیه ایران از منظر حقوق بین الملل
سارا فرزادی مهر، مجتبی نظیف، قاسم مقدمیان، اسماعیل عموری
سیاست جنایی مجازت های جایگزین‌های حبس در جرایم نیروهای مسلح ایالات متحده امریکا
امیرحسن ابوالحسنی، سیدیحیی علوی، الهام زارع
قرارداد حمل و نقل کالا در نظام حقوقی ایران و فرانسه
مهشید سادات طبایی، فهیمه طاهرلو
استقرار قوانین هوش مصنوعی در مبارزه با پولشویی و بازیابی دارایی‌ها
علی موید احمدی، امیررضا محمودی
مالکیت مریخ در پرتو معاهده فضای ماورای جو 1967 میلادی: تحلیل حقوقی تعارضات و راهکارها
مهدی قره داغی
تحلیل سیاست کیفری قانونگذار ایرانی در قبال جرایم تروریستی: چالش‌ها و راه کارها
مصطفی رضایی
تعارض اصول حاکم بر اراضی شهری با حقوق مالکانه در نظام حقوقی ایران
سیدمحمدباقر حقایقی، فرزین یزدان پناه، حمیدرضا کناری زاده
بررسی فقهی-حقوقی عدم لزوم ترتیب اثر به شرط حق طلاق زوجه در عقدنامه های نکاح
وحید پارسایی دادرس
جایگاه تفسیر قرارداد در نظام حقوقی ایران
اصلان علیزاده، اسماعیل حسینی
اجرای آرای دیوان داوری ورزش در سطح ملی
سپیده احمدیان فرد
جبران خسارت ضرر شخصی در شبه جرم و مصادیق آن در قوانین کیفری: بررسی حقوقی و قضایی
میثم حسنی زاده
بررسی فقهی و حقوقی لقاح مصنوعی در ایران
فاطمه معزی، هانیه اکبری، هادی روستا

Legal Civilization
Vol. 8, No. 23, Spring 2025
Pages: 27-36
Article Type: Review Article
https://www.pzhfars.ir/article_217477.html
doi: 10.22034/LC.2025.499304.1581

تمدن حقوقی
دوره ۸، شماره ۲۳، بهار ۱۴۰۴
صفحات ۳۶-۲۷
نوع مقاله: مروری

Judicial Justice in Islamic Criminal Laws

عدالت قضایی در قوانین کیفری اسلام

Abolfath Khaleghi
Associate Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran

Maryam Khalil Dokht
Master's student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran (Corresponding Author)

ابوالفتح خالقی
دانشیار حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران
ab-khaleghi@qom.ac.ir

مریم خلیل دخت
دانشجوی کارشناسی‌ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول)
maryam.kh8402@gmail.com

Abstract

The present study; is a jurisprudential-legal subject. The content has been compiled through the analysis of various jurisprudential, legal, and linguistic sources, resulting in this written work. This research compares the characteristics of judicial justice in Islamic criminal laws with the principles of human rights. Judicial justice refers to adhering to fairness and impartiality in judicial matters and rendering judgments. This means that during judicial proceedings, the principles and standards of judicial justice must be observed for all parties involved, including the accused. The foundation of any society relies on respecting judicial rights and institutionalizing judicial justice. A judicial system is deemed just only when it adheres to all the principles of judicial justice. The significance of addressing this issue lies in the fact that judicial justice is one of the primary goals of judicial systems in both Islam and human rights frameworks. A society's judicial system must ensure the protection of individuals' property, lives, and dignity in both codified laws and their implementation. Notably, the Islamic judicial system, derived from the teachings of the Quran, narrations, and the practical conduct of the infallible (peace be upon them) , especially Imam Ali (peace be upon him) , has emphasized judicial justice for centuries, forming the cornerstone of its structure. Judicial justice also holds a prominent place in international human rights documents; however, achieving this principle in the latter has taken centuries. Contrary to common perceptions suggesting that Islam may not prioritize judicial justice, the Islamic judicial system places significantly greater emphasis on this principle and its requirements compared to other systems.

Keywords: Justice, Judiciary, Judicial Justice, Islamic Criminal Laws.

چکیده

پژوهش حاضر موضوع فقهی–حقوقی است که مطالب آن از طریق بررسی کتاب‌های مختلف فقهی، حقوقی و لغوی جمع‌آوری شده و به‌صورت نوشتار حاضر درآمده است. این پژوهش شاخصه‌های عدالت قضائی در قوانین کیفری اسلام را با قواعد حقوق بشر مورد مقایسه قرار می‌دهد. پایه و اساس هر جامعه‌ای مبتنی‌بر رعایت حقوق قضائی و نهادینه‌سازی عدالت قضائی است. سیستم قضائی در صورتی عادلانه است که تمام اصول عدالت قضائی را مراعات نماید. اهمیت برداختن به این مسئله از این جهت است که عدالت قضائی از مهم‌ترین اهداف سیستم قضائی در اسلام و حقوق بشر است. در واقع سیستم قضایی یک جامعه باید به گونه‌ای باشدکه مال، جان و حیثیت افراد آن در قوانین مدون و همچنین در شیوه‌های اجرائی آن رعایت شده باشد. این در حالی است که در نظام قضائی اسلام که برخواسته از آموزه‌های قرآن کریم، روایات و سیره عملی معصومین (ع) خصوصا حضرت امام علی (ع) در قرن‌ها پیش است، عدالت قضائی مورد توجه قرار گرفته و شالوده و شاکله نظام قضائی اسلام را تشکیل می‌دهد. عدالت قضائی در اسناد بین‌المللی نیز از جایگاه ارزشمندی برخوردار بوده است با این تفاوت که رسیدن به این اصل طی قرن‌های متمادی انجام گرفته است. در واقع برخلاف تصوری که اکثر افراد دارند که شاید اسلام عدالت قضائی را چندان مورد توجه قرار نداده است، عدالت قضائی و الزامات آن خیلی بیشتر از سایر نظام‌ها در سیستم قضائی اسلام مورد توجه قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: عدل، قضاء، عدالت قضایی، قوانین کیفری اسلام.

Received: 2025/03/25 - Review: 2025/05/17 - Accepted: 2025/06/08

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۱/۰۵ –بازنگری مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۲۷ –پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۳/۱۸

ارجاع:
خالقی، ابوالفتح؛ خلیل دخت، مریم؛ (۱۴۰۴)، عدالت قضایی در قوانین کیفری اسلام، تمدن حقوقی، شماره ۲۳.

Copyrights:
Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http: //creativecommons.org/licenses/by/4.0) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

مقدمه

در نظام حقوقی اسلام یکی از اصول مهم و اساسی که از مهم‌ترین اهداف بعثت انبیاء به شمار می‌رود عدالت است و بر اساس تعالیم قرآنی و دینی تداوم حکومت در تمامی شئون وابسته به عدالت است. عدالت ابعاد گوناگونی دارد که از میان همه این ابعاد، عدالت قضایی که یکی از مهم‌ترین ابعاد عدالت است و اهمیت خاص و راهبردی در حکومت دینی دارد مورد بررسی قرار گرفته است. در واقع تداوم و اقتدار حکومت در نهادینه شدن عدالت قضایی در فرایندهای مختلف دادرسی دستگاه قضایی است.

در دوران جاهلیت، روابط حقوقی و اجتماعی افراد بر اساس عرف و عادت بوده که انسجام لازم را نداشته و غیرمدون بوده است. ظهور دین اسلام با توجه به جامعیت این دین مبین تأثیر به سزایی در اخلاق و رفتار اعراب گذاشت و ازآنجاکه دین اسلام در تمام ابعاد دارای برنامه‌های مدون و فراگیر بود توانست در مدت کوتاهی تغییرات بنیادین در ابعاد اخلاقی، حقوقی، اقتصادی و... اعراب به وجود آورد و احکام و دستورات اسلامی توانست ضمن حفظ کرامت انسانی و رعایت حقوق و آزادی‌های افراد از یک طرف و لحاظ مصالح جامعه ازسوی‌دیگر پایه‌گذاری اصول یک جامعه یک جامعه نوین و نوپا را از هر جهت تأمین نماید.

یکی از بزرگ‌ترین اهداف هر نظام قضایی، عدالت قضایی است تا در سایه آن عدالت کیفری به‌خوبی اجرا شده و دادگستری صورت پذیرد. در واقع سیستم قضایی هر جامعه‌ای باید به بگونه‌ای طراحی شود که مال، جان و حیثیت افراد آن در شیوه‌های اجرایی آن رعایت شده باشد. بدیهی است در این میان نظام قضایی اسلام نیز از این اصل مثتثنی نبوده و از این اصل غفلت نکرده است و متناسب با

شرایط زمانی و مکانی در زمینه عدالت قضایی اصول و قواعدی را وضع نموده است که با رجوع به منابع استنباط احکام از جمله قرآن کریم، روایات و سیره عملی ائمه (ع) می‌توان آن را استخراج نمود.

عدالت قضایی متفاوت از عدالت کیفری است چون عدالت کیفری به این نکته بر می‌گردد که کیفر و مجازات بر اساس عدالت باشد اما عدالت قضایی اجرای عدالت در مرحله قضاوت و دادرسی است. این پژوهش بر آن است که عدالت قضایی را با مقایسه اصل ضابطه‌مندی عدالت قضایی و رعایت کرامت انسانی در قوانین کیفری اسلام و حقوق بشر مورد بررسی قرار دهد. اصل ضابطه‌مندی عدالت قضایی، امروزه از ابتدایی‌ترین اصول حقوق کیفری اسلام و از بنیادی‌ترین معیارهای حقوق بشر است که البته بسیاری از این اصول به‌صورت کامل‌تر و دقیق‌تر در قوانین کیفری اسلام شکل گرفته است. حق کرامت انسانی نیز از حقوق فطری و طبیعی انسان و حقی فوق قانون است و هیچ حقی نمی‌تواند آن را نقض کند و این حق هم در اسلام برای برقراری عدالت قضایی و هم در قوانین حقوق بشرکنونی مورد توجه قرار گرفته است.

۱- مفهوم

عدل عدالت واژه‌ای عربی است. در لغت به معنای راستی و درستی، دادگری، داد، همتا، لنگه، میانه روی، مساوات، استقامت، حکم به حق، برابری و قرار دادن هر چیز در جای خود است. در باب تعریف اصطلاحی عدل و عدالت باید گفت که جامع‌ترین و کامل‌ترین تعریف را می‌توان در کلام امیرالمومنین (ع) که معیار حق و عدالت است، یافت. ایشان در نهج البلاغه می‌فرمایند که: «عدالت قرار دادن هر چیز در جای خود است» (نهج البلاغه، حکمت ۴۳۷). قضاء نیز در لغت به فتح قاف، از واژگان قرآن کریم و به معنای اراده، حکم و الزام، اعلام و خبر دادن و تمام کردن است و در اصل به معنای فیصله دادن به امری است؛ قولی باشد یا فعلی، از خدا باشد یا بشر و در اصطلاح به معنای فیصله بخشیدن به دشمنی دو یا چند نفر با همدیگر است با حکمی از احکام خداوند (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ج۱، ۶۷۴).

۲- ضابطه‌مندی عدالت قضائی در قوانین کیفری اسلام

۲-۱- ضابطه‌مندی عدالت قضائی پیش از دادرسی

۱-۲-۱- رعایت اصل برائت

اصل برائت یا فرض بی‌گناهی، از بنیادی‌ترین اصول کلی حاکم بر دادرسی عادلانه در نظام‌های دادرسی کیفری است. با استناد به این اصل، هر امری که توجه آن به شخص مستلزم نوعی زحمت یا زیان یا سلب

آزادی یا ایجاد فصیقه باشد، در صورتی که توجه آن به شخص محل تردید باشد، باید شخص را از زحمت مبری نمود، زیرا بدون دلیل قاطع تحصیل زحمت به اشخاص روا نیست.

۲-۲-۱- رعایت حق احضار شهود

از جمله شرایط دادرسی عادلانه، رعایت حق متهمین در احضار شهود خود به محکمه است. بر اساس آیه شریفه دویست و هشتاد و دوم سوره مبارکه بقره هر گاه شهود را برای تحمل شهادت دعوت کنند، نباید خود داری کنند و از طرفی اگر متهمی درخواست احضار شهود داشت باید درخواست او را پذیرفت. این آیه بزرگ‌ترین آیه قرآن کریم است که درباره مسائل حقوقی است و در واقع نشانه دقت نظر و جامعیت اسلام است که در دوره جاهلیت و در میان مردمی عقب افتاده دقیق‌ترین مسائل حقوقی را مطرح کرده است. در زمانی که در مقام جزیره العرب به گفته مورخان هفده نفر باسواد بیشتر نبوده، این همه سخن از نوشتن نشانه توجه اسلام به علم و حفظ حقوق است (قرائتی، ۱۳۸۳، ۲۸۲).

۳-۲-۱- رعایت اثبات سلامت جسمی و روحی متهم

امروزه می‌دانیم از جمله مواردی که درباره یک متهم باید مورد توجه و بررسی قرار گیرد، سلامت جسمی و روانی وی در حین ارتکاب جرم است. بر این اساس باید گفت: از عجائب قضاوت‌های حضرت امام علی (ع) همین بس که در چهارده قرن پیش و در زمانی که بسیاری از اولیه‌ترین و ابتدائی‌ترین حقوق متهمین در دادرسی و محاکمه‌های سطحی آن دوران رعایت نمی‌شده است و یا آن حکام و یا حکومت‌ها اصلاً حقی برای مردم به‌عنوان اعتراض و دادخواهی قائل نبوده‌اند و در کمال شگفتی شاهدیم که حضرت امام علی (ع) به این نکته ظریف ولی پر اهمیت در دادرسی‌ها توجه و اهتمام داشته‌اند.

۴-۲-۱- رعایت منع بازداشت متهم

در قوانین جزایی اسلام، اصل ممنوعیت بازداشت متهم پیش از اثبات جرم طبق دلایل منصوص فقهی امری کاملاً روشن و مبرهن است، زیرا در اسلام حکمی که موجب سلب آزادی افراد بدون دلیل شود است. تنها استثنای این اصل در مورد اتهام به قتل می‌باشد که در این صورت متهم مدت زمان معینی محبوس می‌شود. در مورد زندانی کردن متهم، به اتهام قتل دسته‌ای از فقهای شیعه و اهل سنت به جواز آن فتوا داده‌اند از جمله شیخ طوسی، صاحب دعائم الاسلام، صاحب مختلف الشیعه و مهذب البارع و گروهی دیگر مانند محقق حلی و شهید ثانی و ابن خرم از فقهای ظاهری حبس متهم را به جهت این که

سببش ثابت نشده است، با آن مخالفت کرده‌اند.

۵-۲-۱- رعایت اصل تفهیم اتهام

تفهیم اتهام عبارت است از آگاه کردن متهم از دلایل و عنوان قانونی جرمی که وی به جهت قرار گرفتن در مظّانِ ارتکاب آن تحت تعقیب قرار گرفته است. یکی از مهم‌ترین تضمین‌های حقوق متهم که ناظر بر حقوق دفاعی او در ابتدا دادرسی می‌باشد، اطلاع یافتن از موضوع و دلایل اتهام است.

۶-۲-۱- رعایت حق سکوت

در کلام فقها، علت سکوت متهم در برابر دعوای مدعی به شرح زیر است: سکوت متهم به علت کر و لال بودن: در این مورد دادرسی باید به هر نوعی که ممکن است با اشاره یا به وسیله مترجم، به درک جواب نائل آید. تزلزل روحی و احساس عدم امنیت متهم به علت ابهت قاضی و حضور دادگاه: در این صورت قاضی باید با مدارا به متهم آرامش دهد، سپس از او پاسخ بخواهد (اردبیلی، ۱۳۸۳، ۱۶۹).

اگر سکوت از روی عناد باشد. در این صورت درباره چگونگی برخورد قاضی چند مسئله مطرح است: قول اول- متهم ملزم به جواب دادن می‌شود و در صورت امتناع او را حبس می‌کنند تا جواب را بدهد. قول دوم- محقق حلی از برخی از فقها نقل کرده که در صورت خودداری متهم از پاسخ دادن از باب امر به معروف با زدن و امثال آن او را مجبور به باسخ می‌کنند. قول سوم- قاضی باید سه بار به متهم تفهیم اتهام کند که جواب دهد، در صورت امتناع از پاسخ، حکم به نکول او کرده و حق سوگند او را به مدعی رد می‌کند. قول صحیح، قول سوم است یعنی سکوت متهم را می‌توان صرفاً قرینه‌ای در کنار سایر شهود دلیلی برای اقناع وجدان قاضی به حساب آورد و نمی‌توان با حبس، زدن و... او را ملزم به پاسخ کنیم.

۲-۲- ضابطه‌مندی عدالت قضائی در جریان رسیدگی

۱-۲-۲- شرایط و صفات قاضی

رعایت واجبات قضاوت- قاضی باید در سلام گفتن و نشستن و سخن گفتن و توجه به طرفین دعوا، رعایت مساوات را بنماید و در صدور حکم، عدالت را رعایت کند. قاضی باید در آغاز اظهارات مدعی را گوش کند و اگر مدعی علیه اظهارات مدعی را با بیانی ادعایی قطع کند، باید بر ادعای او توجه کند، مگر این که مدعی علیه جواب مدعی را بدهد و پاسخ او منتهی به صدور حکم شود.

رعایت مستحبات قضاوت- اعلام وقت حضور در دادگاه به طریقی مطمئن به مردم توسط قاضی،

تشکیل دادگاه علنی در جایی وسیع برای دسترسی آسان. قاضی پیش از هر چیز باید از حال زندانیان و سبب زندانی شدن آنان آگاه گردد و با احضار مدعیان زندانیان نسبت که آزادی یا ادامه حبس آنان تصمیم بگیرد. رسیدگی به وضع یتیمان و نظارت بر اعمال سرپرستان آنان، تا بر یتیمان ستمی نرود و در صورتی که از سرپرستان خیانتی ملاحضه شود، آنان را معزول سازند. رسیدگی به وضع امنای قاضی پیشین و بر کنار ساختن آنان در صورتی که مرتکب خیانت شده باشند. هنگام دادرسی با علما مشورت کند تا در صدور حکم دچار لغزش نگردد و ترغیب متاخصمان به سازش پیش از صدور حکم (عاملی، ۱۴۱۲ق، ۷۳).

رعایت مکروهات قضاوت- قضاوت در حال غضب، گرسنگی، تشنگی، غم، شادی، درد و امثال آن و عبوس نشان دادن خود به دو طرف دعوا و یا گشاده رویی بیش از اندازه با طرفین و به رنج و شفقت انداختن شاهد بصیر و با ایمان با پرسش‌های زیاد دربارهیات واقعه‌ای که بر وی شهادت داده است مکروه است.

۲-۲-۲- رعایت اصل علنی بودن دادرسی

اصل علنی بودن محاکمات را باید یکی از اصول اساسی در رعایت دادرسی عادلانه معرفی کرد. مبنای این اصل فراهم کردن بستر نظارت وجدان عمومی بر اقدامات دستگاه قضائی است. در واقع، فرض علنی بودن محاکمات علاوه بر شاکی، متهم و وکلای آنان، شاهد و دیگر افرادی که توسط دادگاه به جلسه دعوت می‌شوند هر شخص دیگری نیز که تمایل به حضور در این جلسه را داشته باشد بدون دعوت و احضار قبلی حق حضور دارد. در جرایم مربوط به حق الله رسیدگی و فصل خصومت به‌صورت حضوری و شفاهی می‌باشد و جواز محاکمه غیابی امر استثنائی و استثناء بر اصل است (محقق داماد، ۱۳۸۱، ۱۷).

۳-۲-۲- رعایت سرعت عمل در دادرسی

یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های عدالت قضائی نزد حضرت امام علی (ع) سرعت عمل در دادرسی است. این اصل هم در قضاوت‌های آن حضرت آشکار است و هم در فرمان‌ها و سخنان خود تأکید می‌فرمودند. سرعت عمل به معنای سهولت قضاوت و سرعت عمل و حذف تشریفاتی که موجب فوت وقت و از دست رفتن فرصت و ضرر اطراف دعوا و بی‌اثر شدن قضاوت و اجرای حدود در جامعه می‌شود (نهج البلاغه، حکمت ۳۸۹).

۴-۲-۲- رعایت اصل عدم تبعیض در دادرسی

به فراخور این رویکرد انسان‌ها در مقابل قوانین برابر بوده و در شرایط برابر از حقوق و تکالیف مشترک

برخوردارند. همین برابری اقتضاء می‌کند انسان‌ها مثل دانه‌های شانه با هم برابر باشند. نمونه بارز این برابری، برابری در مقابل قانون امتیاز انسان‌ها در سایه تقوا، نزد خداوند متعال معنا می‌یابد.

۵-۲-۲- رعایت اصل فردی کردن مجازات‌ها

اصل فردی کردن مجازات‌ها به معنای اجرای مجازات متناسب با شخصیت و ویژگی‌های جسمی، روانی و اجتماعی فرد مجرم است که به اعتبار ماهیت جرم ارتکابی و یا خصوصیات مجنی علیه از طرف مقنن پیش‌بینی شده است و ممکن است حسب مورد منجر به تشدید، تخفیف یا تعلیق و... مجازات شود (قرائتی، ۱۳۹۰، ۶۹). برای اصل فردی کردن مجازات می‌توان آیه شریفه ۲۵ سوره مبارکه جاثیه را به‌عنوان شاهد مثال نام برد و مبنای فقهی اصل فردی کردن مجازات را می‌توان قاعده «التعزیر بمایراه الحاکم»، توبه و شفاعت دانست.

۶-۲-۲- رعایت اصل قانونی بودن جرائم و مجازات ها

یکی از مهم‌ترین اصول شناخته شده حقوق کیفری، اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها است که سراسر قانون کیفری تابع آن است. امروزه در بحث قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها از اصلی تحت عنوان قانونی بودن حقوق کیفری یاد می‌شود که یک اصل مفروغ عنه است (حسینی و همکاران، ۱۴۰۳، ۴۲۹).

۷-۲-۲- حق دفاع و وکیل گرفتن

یکی از حقوق اساسی و الزامی متهمین پیش از صدور حکم و در جریان یک دادرسی سالم و عادلانه می‌باشد. این در حالتی است که حتی اگر شواهد و قرائن نیز همگی حاکی از محرز بودن جرم باشند، باز هم از نگاه حضرت علی (ع) این حق برای متهم باید محفوظ بماند و هیچ کس حق ندارد این حق را از او سلب و ساقط نماید. در منابع فقهی، وکالت گذاردن امری به شخص دیگر است که در حال حیات برای وی (موکل) کاری انجام دهد (موسوی خمینی، ۱۴۲۵ق، ۴۲).

۲-۳- ضابطه‌مندی عدالت قضائی پس از دادرسی

۱-۲-۳- در نظر گرفتن توبه متهم

اثر اصلی توبه، در صورتی که با شرایط لازم خود واقع شود، سقوط مجازات مجرمان می‌باشد. این اثر مربوط به توبه پیش از اثبات جرم است که مورد اجماع فقهای امامیه است، چنان که صاحب کشف المراد ادعای اجماع بر سقوط عقاب کرده است. در صورت تحقق توبه، عقاب ساقط شده و بر این مسئله اجماع

منعقد شده است و همچنین بعضی از فقهای شافعی و پیروان احمد حنبل معتقدند توبه مطلقاً موجب سقوط مجازات است.

۲-۲-۳- رعایت حال محکوم پس از اجرای حکم

افرادی که حد و حکمی بر آنان اجرا می‌شود تنها نباید مورد هیچ گونه تعدی و تعرض قرار بگیرند، بلکه باید با مدارا و ملاطفت با آن‌ها رفتار شود. حضرت امام علی (ع) به امور رفاهی زندان‌ها خوب رسیدگی می‌کرد. به تربیت دینی زندانیان اهتمام می‌ورزید، برای خلوت مردان زندانی با همسرانشان تمهیداتی می‌اندیشید و مخارج زندانیان فقیر را از بیت المال تأمین می‌کرد (منتظری، ۱۳۸۷، ۱۴۰). حضرت امام علی (ع) به زندانیان اجازه حضور در نماز جمعه را می‌دادند و حقوق آنان را از بیت المال قطع نمی‌کرد و این خود اشاره بر حفظ کرامت مجرم حتی پس از ارتکاب جرم دارد و این امر باعث می‌شود او همچنان فردی از اعضای جامعه بماند و دچار انزوای شخصیت نشود و به نقش‌های مثبت زندگی باز گردد (فخعلی و همکاران، ۱۴۰۲، ۸).

نتیجه

عدالت قضائی هم در قوانین کیفری اسلام که قوانین آن چهارده قرن پیشتر برای زندگی بشر تدوین شده است و هم در قوانین حقوق بشری وجود دارد. در اسلام به قضاوت و تحقق عدالت قضائی بسیار اهمیت داده شده است. وجود آیات، روایات، توصیه‌ها و آراء فقها در این زمینه خود شاهدی بر اهمیت این موضوع در اسلام است. تحقق امنیت و عدالت قضایی به‌عنوان یکی از محوری‌ترین پایه‌های یک اجتماع و حمایت از ارزش‌های جامعه از طریق جرم انگاری و مبارزه همه جانبه علیه مجرمین اخلال گر امنیت و سلامت جامعه زمانی امکان‌پذیر است که روند دادرسی در مسیر امن و شایسته خود قرار بگیرد و عدالت قضائی در جامعه برقرار شود.

می‌توان گفت که تمام موارد لازم برای تحقق عدالت قضائی که در حقوق از آن‌ها نام برده شده است در قوانین کیفری اسلام وجود دارد و تمایزی که در این زمینه وجود دارد را می‌توان مربوط به زمان وضع قوانین کیفری اسلام دانست که قرن‌ها پیشتر از حقوق بشر از طرف خداوند متعال و در میان قوم بی‌تمدن عرب آن روزگار و در میان بی‌قانونی‌ها و بی‌عدالتی‌های جامعه آن زمان، اسلام قوانینی را برای تحقق عدالت قضائی وضع می‌کند که بشر امروز بعد از قرن‌ها تلاش، تجربه و مطالعه روی دوره‌های مختلف

قانونگذاری توانسته است به آن‌ها برسد و آن هم نه به‌صورت کامل.

یکی از مبانی تحقق عدالت قضائی که در این پژوهش به آن پرداخته شده است ضابطه‌مندی است. به عبارت دیگر، ضابطه‌مندی یکی از عواملی است که در سایه آن می‌توان عدالت قضائی را در یک جامعه محقق کرد و این عامل هم در قوانین کیفری اسلام و هم حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است. یکی دیگر از مبانی تحقق عدالت قضائی در جامعه، حفظ کرامت انسان‌ها در دادرسی است که این امر هم به‌عنوان حق فطری و طبیعی انسان‌ها هم در قوانین کیفری اسلام و هم حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

ـ قرآن کریم

ـ نهج البلاغه

فارسی

ـ اردبیلی، محمدعلی، ۱۳۸۳، **حقوق بین‌الملل کیفری**، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.

ـ حسینی، سیدحسین؛ حاجی وند؛ امین؛ علیزاده، داود، ۱۴۰۳، گونه‌های سازگاری راهبردهای متفاوت در نظام تقنینی کیفری ایران، **فصلنامه پژوهش‌های حقوقی**، شماره ۶۰.

ـ فخعلی، محمدتقی؛ حاجی وند؛ امین؛ علیزاده، داود، ۱۴۰۲، درآمدی بر پیشگیری از جرم از نگاه امام علی (ع)، **فصلنامه پژوهش دینی**، شماره ۲۸.

ـ قرائتی، محسن، ۱۳۸۳، **تفسیر نور**، چاپ یازدهم، تهران، انتشارات مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

ـ قرائتی، محسن، ۱۳۹۰، **حقوق در قرآن**، چاپ دوم، تهران، انتشارات مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.

ـ محقق داماد، سیدمصطفی، ۱۳۸۱، **قواعد فقه**، چاپ دوازدهم، تهران، انتشارات مرکز نشر علوم اسلامی.

ـ منتظری، حسینعلی، ۱۳۸۷، **حکومت دینی و حکومت انسان**، چاپ اول، قم، انتشارات ارغوان دانش.

عربی

ـ راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ق، **مفردات فی الفاظ القرآن**، دمشق، دارالقلم.

ـ عاملی، زین الدین بن علی، ۱۴۱۲ق، **الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه**، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.

ـ موسوی خمینی، سیدروح الله، ۱۳۸۵، **تحریرالوسیله**، چاپ اول، تهران، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.23- Spring 2025

An Analysis of Key Changes in UCP 500 Compared to UCP 600
Homayoun Mafi, Sodabeh Asadian
Judicial Justice in Islamic Criminal Laws
Abolfath Khaleghi, Maryam Khalil Dokht
The Effects of the Pandemic on the Expansion of Terrorism
Mohsen Molaei Fard, Hadi Masoudi Far
Female Victimization Within the Family: Strategies and Foundations for Criminal Protection
Sayyed Alireza Mirkamali, Zahra Mahmoudi, Omid Zeynali
Challenges and Strategies for Implementing Hijab and Chastity
Mahmoud Habibi Tabar, Narges Zandi Aliabadi
Criticism of the Regulations of Article 3 of the Law on the Obligation to Officially Register Real Estate Transactions
Kousar Nazari, Ebrahim Yaghouti
A Comparative Study of the Principle of Good Faith in Iranian and French Law Based on the 2016 Reforms
akbar azimi
Recognition of the Right to the Environment in the Light of International Documents and Judicial Procedures
Mona Davanlou
Reflection on the Trend of Artificial Intelligence in Crime Prevention
Ali Najafi, Sayyed Mohsen Mousavi Far
Feasibility of Criminal and Legal Prosecution of Government Officials in Violation of Citizens' Right to Health
Abolhasan Jannati, Zainab Hashemi Baghi
A Comparative Critique and Analysis of the Nature of Smart Contracts in the Legal Systems of Iran and the United States of America
Amal Solimani, Maryam Eskandari
Comparative Analysis the Crime of Aggressive Possession of Movable Property in Iranian and English Law: Principles, Elements and Enforcement Guarantees
Amir Mohammad Mahrokh, Saeid Babaei
Peace Within Iran's Laws, a Comparative Analysis with Other Ways of Dispute Resolution
Mohammadbagher Parsa Pour, Azam Lotfi Neyestanak
Legal Effects and Consequences of Invoking the Rule of Necessity in International Law
Sayyed Mohammad Pedram Bathaei
Analysis of Crimes Related to Speculation Iranian and French Criminal Law
Vahid Kioumarsi
Comparative Study of Damage Caused by Damage in Iranian Law and International Sale of Goods Convention
Amirmohammad Tavakoli, Setayesh Haj Rajabali Tehrani
A Comparative Analysis of Unilateral Sanctions and Security Council Sanctions: Legal Analysis and Extraterritorial Implications
Sayyed Foad Alavi, Ali Taghi Zadeh, Mohammad Javad Ghasabi Fard
Crimes and Accidents Arising from Work in Iranian and French Law
Sima Soudagar
The Legal Status of the Use of Chemical Weapons by Iraq Against Iran from the Perspective of International Law
Sara Farzadi Mehr, Mojtaba Nazif, Qasim Moghadamian, Esmaeil Amouri
Criminal Policy Alternatives to Imprisonment in Crimes of the United States Armed Forces
Amirhasan Abolhasani, Sayyed Yahya Alavi, Elham Zare
Contract for the Carriage of Goods in the Legal Systems of Iran and France
Mahshid Sadat Tabaei, Fahimeh Taherloo
Establishing Rules of Artificial Intelligence in Combating Money Laundering and Asset Recovery
Ali Moyed Ahmadi, Amirreza Mahmoudi
Ownership of Mars from the Perspective of the 1967 Outer Space Treaty: Legal Analysis of Conflicts and Solutions
Mahdi Gharedaqi
Analysis of the Iranian Legislator's Criminal Policy Against Terrorist Crimes: Challenges and Solutions
Mostafa Rezaei
Conflict of Principles Governing Urban Lands with Property Rights in the Iranian Legal System
Sayyed Mohammadbagher Haghayeghi, Farzin Yazdan Panah, Hamidreza Konari Zhadeh
A Jurisprudential-Legal Analysis of the Non-Enforceability of the Wife's Right to Divorce Clause in Marriage Contracts
Vahid Parsaei Daadras
The Position of Contract Interpretation in the Iranian Legal System
Aslan Alizadeh, Esmaeil Hoseini
Implementing the Decisions of the Court of Arbitration for Sport at the National Level
Sepideh Ahmadian Fard
Compensation for Personal Loss in Quasi-Crimes and its Examples in Criminal Laws: A Legal and Judicial Review
Meysam Hasani Zadeh
A Jurisprudential and Legal Study of Artificial Insemination in Iran
Fatemeh Moezzi, Hanieh Akbari, Hadi Rousta

inprotected.com